

# TRÁCH NHIỆM HÌNH SỰ TRONG THI HÀNH CÔNG VỤ

TRẦN VĂN MỘNG\*

*Trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ là một trong những vấn đề quan trọng luôn được quan tâm trong việc thực hiện nhiệm vụ quản lý của Nhà nước. Việc quy định rõ ràng, cụ thể về trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ nhằm bảo đảm người có chức vụ, quyền hạn thực hiện đúng nhiệm vụ được giao, không lợi dụng chức vụ, quyền hạn gây thiệt hại cho Nhà nước, xã hội và Nhân dân. Bài viết nêu các yếu tố cấu thành trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ; đồng thời, phân tích thực tiễn và đề xuất một số giải pháp nhằm nâng cao công tác phòng ngừa tội phạm trong thi hành công vụ và bảo đảm trách nhiệm hình sự nếu có hành vi phạm tội trong thi hành công vụ.*

**Từ khóa:** Trách nhiệm hình sự; thi hành công vụ; hình sự; lợi dụng chức vụ, quyền hạn.

*Criminal liability in the performance of public duties is an important issue that consistently receives attention in the implementation of state management functions. Clearly and specifically regulating criminal liability in this area aims to ensure that persons holding positions and authority properly perform their assigned duties and do not abuse their positions or powers to cause harm to the State, society, and the people. This article outlines the constituent elements of criminal liability in the performance of public duties, analyzes current practices, and proposes several solutions to enhance crime prevention in such contexts and to ensure criminal liability when criminal acts occur during the performance of public duties.*

**Keywords:** Criminal liability; performance of public duties; criminal; abuse of position and power.

NGÀY NHẬN: 09/12/2025

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 10/3/2026

NGÀY DUYỆT: 18/3/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.362.2026.1457>

## 1. Đặt vấn đề

Trong thời gian qua, Đảng và Nhà nước đã quyết tâm xử lý tội phạm trong thi hành công vụ, như: tham ô tài sản, nhận hối lộ, lạm dụng, lợi dụng chức vụ<sup>1</sup>. Với mục tiêu làm trong sạch đội ngũ cán bộ, công chức, góp phần giữ nghiêm trật tự, kỷ cương và nâng cao hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước (QLNN), Đảng và Nhà nước đã chỉ đạo và thực hiện quyết liệt với phương châm “kiên quyết, kiên trì, không nghỉ, không ngừng, không có vùng

cấm, không có ngoại lệ”<sup>2</sup>. Tuy nhiên, tình trạng tội phạm trong thi hành công vụ vẫn đang diễn biến phức tạp và đặt ra nhiều thách thức cho công tác xây dựng và thực thi pháp luật về phòng, chống tội phạm. Việc quy định rõ trách nhiệm pháp lý trong thi hành công vụ là một trong những biện pháp phòng, chống, ngăn chặn và đẩy lùi đối với nhóm tội phạm này<sup>3</sup>. Trong đó, trách nhiệm hình sự được

\* ThS, Trường Đại học Thủ Dầu Một

xem là trách nhiệm nghiêm khắc nhất bởi tính cưỡng chế nhà nước và bảo đảm các điều kiện để thực hiện. Bài viết làm rõ lý luận về trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ theo *Bộ luật Hình sự*, đồng thời, đánh giá thực tiễn áp dụng và đề xuất một số giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả phòng, chống tội phạm trong lĩnh vực này.

## 2. Các yếu tố cấu thành trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ

Việc xác định trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ dựa trên các yếu tố cấu thành tội phạm theo quy định của pháp luật hình sự. Cụ thể:

(1) Về chủ thể của tội phạm, đây thường là những người có chức vụ, quyền hạn hoặc được giao thực hiện nhiệm vụ theo quy định của pháp luật. Chủ thể của các tội phạm trong thi hành công vụ phải là người có năng lực trách nhiệm hình sự và đạt độ tuổi chịu trách nhiệm hình sự theo quy định của *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025)<sup>4</sup>.

(2) Về khách thể của tội phạm, các hành vi phạm tội trong thi hành công vụ xâm phạm đến hoạt động đúng đắn của cơ quan, tổ chức nhà nước; đồng thời, xâm phạm đến quyền và lợi ích hợp pháp của tổ chức, cá nhân. Ngoài ra, các hành vi này còn làm suy giảm uy tín của bộ máy nhà nước và ảnh hưởng tiêu cực đến trật tự quản lý hành chính.

(3) Về mặt khách quan của tội phạm, hành vi phạm tội thường biểu hiện dưới nhiều hình thức khác nhau, như: lợi dụng chức vụ, quyền hạn để trục lợi, lạm quyền trong khi thi hành công vụ, thiếu trách nhiệm trong quản lý dẫn đến hậu quả nghiêm trọng hoặc cố ý làm trái các quy định của pháp luật trong hoạt động QLNN (Điều 357, 358, 360 *Bộ luật Hình sự* năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025). Những hành vi này có thể gây thiệt hại về tài sản, ảnh hưởng đến quyền lợi của tổ chức, cá nhân hoặc làm suy giảm hiệu quả hoạt động của cơ quan nhà nước.

(4) Về mặt chủ quan của tội phạm, người phạm tội thực hiện hành vi với lỗi cố ý, nhận thức rõ hành vi của mình là trái pháp luật nhưng vẫn thực hiện nhằm mục đích vụ lợi hoặc vì động cơ cá nhân khác<sup>5</sup>. Tuy nhiên, trong một số trường hợp như tội thiếu trách nhiệm gây hậu quả nghiêm trọng, lỗi của người phạm tội có thể là lỗi vô ý do cầu thả hoặc do quá tự tin.

Trong thực tiễn QLNN, việc quy định và áp dụng trách nhiệm hình sự đối với các hành vi vi phạm trong thi hành công vụ có ý nghĩa đặc biệt quan trọng, góp phần bảo đảm tính liêm chính và hiệu quả của nền công vụ, ngăn chặn tình trạng lạm dụng quyền lực và các hành vi tham nhũng, tiêu cực trong bộ máy nhà nước; việc xử lý nghiêm minh các hành vi phạm tội trong thi hành công vụ có tác dụng răn đe và phòng ngừa chung, nâng cao ý thức tuân thủ pháp luật của đội ngũ cán bộ, công chức và củng cố niềm tin của Nhân dân đối với Nhà nước.

Bên cạnh đó, trong bối cảnh xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam hiện nay, việc hoàn thiện các quy định về trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ cần được tiếp tục quan tâm. Điều này bao gồm việc làm rõ hơn các dấu hiệu pháp lý của một số tội phạm về chức vụ, bảo đảm sự thống nhất trong áp dụng pháp luật; đồng thời, tăng cường cơ chế kiểm soát quyền lực trong bộ máy nhà nước. Việc kết hợp giữa xử lý hình sự với các biện pháp phòng ngừa, như: minh bạch hoạt động công vụ, nâng cao đạo đức công vụ và tăng cường trách nhiệm giải trình của cán bộ, công chức sẽ góp phần nâng cao hiệu quả phòng, chống vi phạm pháp luật trong khu vực công.

## 3. Thực trạng xử lý trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ

Đảng và Nhà nước luôn chú trọng tăng cường kiểm soát quyền lực, đẩy mạnh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực và xử lý nghiêm các hành vi vi phạm pháp luật của cán bộ,

công chức. Nhiều vụ án lớn liên quan đến người có chức vụ, quyền hạn trong bộ máy nhà nước đã được phát hiện, điều tra và xét xử công khai, qua đó, thể hiện quyết tâm xây dựng nền công vụ minh bạch, liêm chính và hiệu quả.

Theo báo cáo của Chính phủ về công tác phòng, chống tham nhũng các năm, từ năm 2020 - 2024 cho thấy, tổng số vụ án tham nhũng và tội phạm về chức vụ được khởi tố có xu hướng tăng rõ rệt qua các năm. Năm 2020 ghi nhận 285 vụ, đến năm 2021 tăng lên 390 vụ, năm 2022: 440 vụ. Đặc biệt, giai đoạn 2023 - 2024 chứng kiến sự gia tăng mạnh, năm 2023: 793 vụ, năm 2024: 1.107 vụ. Như vậy, trong vòng 5 năm, số vụ án đã tăng gần 4 lần so với năm 2020<sup>6</sup>. Xu hướng này phản ánh hai khía cạnh quan trọng. *Một mặt*, tình hình tội phạm tham nhũng và vi phạm trong thi hành công vụ vẫn còn diễn biến phức tạp, xảy ra ở nhiều lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội. *Mặt khác*, sự gia tăng số vụ án bị khởi tố cũng cho thấy sự quyết liệt của các cơ quan bảo vệ pháp luật trong việc phát hiện, điều tra và xử lý các hành vi vi phạm trong bộ máy nhà nước. Trong những năm gần đây, công tác phòng, chống tham nhũng được đẩy mạnh với quan điểm “không có vùng cấm, không có ngoại lệ”, góp phần nâng cao hiệu quả xử lý trách nhiệm hình sự đối với cán bộ, công chức vi phạm.

Về cơ cấu các tội phạm trong thi hành công vụ, phân tích theo từng nhóm tội danh cho thấy sự khác biệt đáng kể về mức độ phổ biến của các loại tội phạm liên quan đến hoạt động công vụ.

(1) Tội tham ô tài sản (Điều 353 *Bộ luật Hình sự* năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) chiếm tỷ lệ lớn nhất. Số vụ tham ô tài sản tăng từ 120 vụ năm 2020 lên 657 vụ năm 2024, tức tăng hơn 5 lần trong vòng 5 năm. Điều này cho thấy, hành vi lợi dụng chức vụ, quyền hạn để chiếm đoạt tài sản là dạng vi phạm phổ biến trong thi hành công vụ và các vụ án tham ô tài sản thường xảy ra

trong các lĩnh vực có nguồn vốn lớn, như: đầu tư công, quản lý tài chính - ngân sách, quản lý đất đai, quản lý tài sản công và đấu thầu. Việc phát hiện và xử lý ngày càng nhiều vụ án cho thấy, cơ quan chức năng đã tăng cường công tác thanh tra, kiểm tra và điều tra đối với các lĩnh vực tiềm ẩn nguy cơ tham nhũng cao.

(2) Tội nhận hối lộ (Điều 354 *Bộ luật Hình sự* năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) có xu hướng gia tăng. Từ 40 vụ năm 2020, con số này tăng lên 65 vụ năm 2021, giảm nhẹ còn 48 vụ năm 2022, nhưng sau đó tăng mạnh lên 168 vụ năm 2023 và 191 vụ năm 2024<sup>7</sup>. Sự gia tăng này cho thấy, các hành vi trao đổi lợi ích bất hợp pháp giữa người có chức vụ, quyền hạn với tổ chức, cá nhân vẫn tồn tại trong quá trình thực thi công vụ, đặc biệt, trong các lĩnh vực cấp phép, đấu thầu, quản lý dự án và cung cấp dịch vụ công. Tuy nhiên, việc số vụ án bị phát hiện ngày càng nhiều cũng phản ánh hiệu quả của các biện pháp điều tra và giám sát trong phòng, chống tham nhũng.

(3) Tội lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ (Điều 356 *Bộ luật Hình sự* năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025). Đây là một trong những tội danh phổ biến trong nhóm tội phạm về chức vụ. Số vụ tăng đều từ 95 vụ năm 2020 lên 184 vụ năm 2024. Tội danh này phản ánh tình trạng lợi dụng quyền lực được giao để thực hiện các hành vi trái pháp luật vì lợi ích cá nhân hoặc lợi ích nhóm. Các hành vi lợi dụng chức vụ thường diễn ra trong các lĩnh vực quản lý hành chính nhà nước, quản lý kinh tế hoặc thực hiện các quyết định hành chính.

(4) Tội lạm quyền trong khi thi hành công vụ (Điều 357 *Bộ luật Hình sự* năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025). Số vụ lạm quyền trong khi thi hành công vụ có xu hướng tăng nhưng không lớn, từ 30 vụ năm 2020 lên 75 vụ năm 2024<sup>8</sup>. Điều này cho thấy, hành vi lạm quyền tuy không phổ biến bằng các tội danh khác nhưng vẫn tồn tại trong

thực tiễn QLNN, đặc biệt trong những lĩnh vực có quyền lực hành chính rộng.

#### 4. Nhận diện những vấn đề tồn tại và nguyên nhân

Một là, hầu hết các vi phạm trong thi hành công vụ đều do ý chí chủ quan của công chức, xuất phát từ việc mong muốn vụ lợi. Với những công cụ được Nhà nước giao cho, họ tác động làm thay đổi quy trình hoặc kết quả thực hiện, dẫn đến thiệt hại cho Nhà nước hoặc gây phương hại đến lợi ích hợp pháp của các cá nhân, tổ chức khác. Mặc dù biết rõ các quy định trong thực hiện chức trách, nhiệm vụ được giao song một số công chức vẫn vi phạm, điều này cũng một phần phản ánh sự xuống cấp về mặt đạo đức trong thi hành công vụ cũng như đi ngược lại với ý chí ban đầu của họ khi trở thành công chức.

Nguyên nhân chính là do cơ chế kiểm soát quyền lực trong hoạt động công vụ ở một số cơ quan vẫn còn kẽ hở, chưa tạo được áp lực đủ mạnh để ngăn ngừa hành vi vi phạm. Việc giám sát nội bộ chưa chặt chẽ, cùng với tâm lý nể nang, né tránh trách nhiệm trong một số đơn vị đã tạo điều kiện cho các hành vi sai phạm diễn ra mà không bị phát hiện kịp thời.

Hai là, pháp luật hình sự về công vụ dù đã quy định cụ thể về các tội danh cũng như khung hình phạt các tội trong thi hành công vụ nhưng vẫn còn nhiều hạn chế trong khâu tố tụng dẫn đến bỏ sót và để tội phạm về công vụ thoát tội. Tội phạm trong thi hành công vụ là nhóm đối tượng có sự hiểu biết nhất định nên hành vi phạm tội có sự tinh vi hơn cũng như vận dụng kẽ hở của pháp luật để phạm tội nhiều hơn. Mặt khác, tội phạm trong thi hành công vụ rất khó phát hiện bởi có nhiều vụ việc phức tạp hoặc có sự bao che trong nội bộ hoặc nhiều lý do tiêu cực khác mang tính lợi ích nhóm.

Mặc dù pháp luật hình sự đã quy định tương đối đầy đủ các tội danh liên quan đến hành vi vi phạm trong thi hành công vụ, song

trong quá trình áp dụng pháp luật vẫn còn nhiều khó khăn.

Ba là, công tác thanh tra, kiểm tra được thực hiện thường xuyên nhưng kết quả phát hiện tội phạm chưa cao, hầu hết những vụ việc đều do dư luận phản ánh. Có những trường hợp phạm tội trong thời gian dài nhưng không bị phát hiện dù trong khoản thời gian đó đã được thanh tra, kiểm tra nhiều lần. Điều này cho thấy, sự hạn chế trong công tác thanh tra, kiểm tra.

Nguyên nhân là do phương thức thanh tra, kiểm tra vẫn còn nặng về thủ tục hành chính, chủ yếu dựa vào hồ sơ, báo cáo của đơn vị được kiểm tra, trong khi việc kiểm chứng thực tế chưa được thực hiện đầy đủ. Điều này dẫn đến tình trạng các sai phạm tinh vi khó bị phát hiện. Bên cạnh đó, một số cuộc thanh tra, kiểm tra còn mang tính định kỳ và dự báo trước, khiến các đối tượng vi phạm có thời gian che giấu hoặc hợp thức hóa các sai phạm. Ngoài ra, sự phối hợp giữa các cơ quan có chức năng thanh tra, kiểm tra và giám sát đôi khi chưa chặt chẽ, dẫn đến chồng chéo hoặc bỏ sót trong quá trình phát hiện vi phạm. Việc phát huy vai trò giám sát của xã hội và của người dân cũng chưa được khai thác hiệu quả, vì vậy, nhiều vụ việc chỉ được phát hiện khi có phản ánh từ dư luận hoặc báo chí.

#### 5. Một số giải pháp

Thứ nhất, tăng cường giáo dục đạo đức công vụ và kiểm soát quyền lực trong hoạt động công vụ. Chú trọng công tác đào tạo, bồi dưỡng đạo đức công vụ cho đội ngũ cán bộ, công chức và xem đây là nhiệm vụ thường xuyên. Việc giáo dục đạo đức không chỉ dừng ở tuyên truyền mà cần gắn với cơ chế đánh giá, khen thưởng và kỷ luật cụ thể. Đồng thời, cần hoàn thiện cơ chế kiểm soát quyền lực trong bộ máy nhà nước, bảo đảm mọi quyền hạn được trao đi kèm với trách nhiệm giải trình; cần phân định rõ thẩm quyền, trách nhiệm của từng cá nhân trong quy trình giải quyết công việc nhằm hạn chế tình trạng lạm

quyền hoặc lợi dụng chức vụ để trục lợi. Ngoài ra, tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin và chuyển đổi số trong quản lý công vụ, đặc biệt trong xử lý hồ sơ, thủ tục hành chính nhằm minh bạch quy trình và giảm thiểu khả năng can thiệp mang tính chủ quan của cá nhân.

*Thứ hai*, hoàn thiện cơ chế áp dụng pháp luật hình sự và nâng cao hiệu quả hoạt động tố tụng đối với các tội phạm trong thi hành công vụ. Tiếp tục rà soát và hoàn thiện các quy định nhằm khắc phục những khoảng trống hoặc điểm chưa rõ ràng trong quá trình áp dụng; nâng cao năng lực chuyên môn của các cơ quan tiến hành tố tụng trong việc phát hiện, điều tra và xử lý các hành vi phạm tội trong thi hành công vụ; tăng cường đào tạo chuyên sâu cho cán bộ điều tra, kiểm sát và xét xử về các tội phạm trong thi hành công vụ. Đồng thời, cần đẩy mạnh cơ chế phối hợp giữa các cơ quan bảo vệ pháp luật và các cơ quan QLNN trong việc chia sẻ thông tin, kịp thời phát hiện và xử lý hành vi vi phạm, tránh tình trạng bỏ lọt tội phạm hoặc kéo dài thời gian xử lý.

*Thứ ba*, đổi mới phương thức thanh tra, kiểm tra và phát huy vai trò giám sát của xã hội. Đổi mới công tác thanh tra, kiểm tra theo hướng thực chất, chú trọng kiểm tra thực tế thay vì chỉ dựa trên hồ sơ, báo cáo của đơn vị được thanh tra; tăng cường các cuộc thanh tra đột xuất, thanh tra chuyên đề dựa trên phân tích rủi ro để kịp thời phát hiện những dấu hiệu vi phạm trong quá trình thực thi công vụ; nâng cao tính độc lập và trách nhiệm của các cơ quan thanh tra, bảo đảm hoạt động thanh tra không bị chi phối bởi các mối quan hệ nội bộ; tăng cường phối hợp giữa các cơ quan thanh tra, kiểm tra và các cơ quan giám sát khác nhằm tránh chồng chéo hoặc bỏ sót vi phạm.

Đồng thời, phát huy mạnh mẽ vai trò giám sát của xã hội, của người dân và của cơ quan báo chí trong việc phát hiện và phản ánh các hành vi sai phạm trong thi hành công

vụ; mở rộng xây dựng các kênh tiếp nhận thông tin phản ánh minh bạch, thuận tiện và có cơ chế bảo vệ người tố cáo để góp phần khuyến khích xã hội tham gia tích cực vào quá trình giám sát hoạt động công vụ.

## **6. Kết luận**

Trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ được xem là loại trách nhiệm nghiêm khắc nhất, được thi hành bằng quyền lực nhà nước thông qua hệ thống các cơ quan hành pháp và lập pháp và việc định tội được thực hiện theo quy trình tố tụng hình sự nghiêm ngặt bảo đảm tính nghiêm minh của pháp luật. Việc xác định rõ trách nhiệm hình sự đối với cán bộ, công chức trong quá trình thực hiện công vụ góp phần ngăn ngừa, hạn chế tình trạng tham nhũng, lạm dụng quyền lực và các hành vi vi phạm pháp luật khác. Để công tác phòng ngừa và xử lý trách nhiệm hình sự trong thi hành công vụ đạt hiệu quả cao, cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa các cơ quan chức năng và sự đồng lòng của xã hội trong việc xây dựng một nền hành chính trong sạch, minh bạch. □

### **Chú thích:**

1. Về tội “Lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong khi thi hành công vụ”. <https://lsvn.vn>, ngày 12/5/2023.
2. Nguyễn Phú Trọng (2023). *Kiên quyết, kiên trì đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực, góp phần xây dựng Đảng và Nhà nước ta ngày càng trong sạch, vững mạnh*. H. NXB. Chính trị quốc gia Sự thật, tr. 117.
3. *Quốc hội tăng cường đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực - những kết quả đáng ghi nhận*. <https://tapchitoaan.vn>, ngày 22/11/2023.
4. Trần Văn Mộng (2024). *Trách nhiệm pháp lý trong công vụ ở Việt Nam hiện nay*. Tạp chí Xã hội và Giáo dục, số 2, tr. 212 - 217.
5. Doãn Trung Thành (2017). *Chính sách pháp luật hình sự Việt Nam đối với tội phạm về chức vụ*. Luận án tiến sĩ ngành Luật Hình sự và Tố tụng hình sự, Học viện Khoa học xã hội.
- 6, 7, 8. Chính phủ (2020, 2021, 2022, 2023, 2024). *Báo cáo về công tác phòng, chống tham nhũng các năm, từ năm 2024 - 2024*.